tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 5 4 2006

Landschap lezen
in Polder Oterleek

Linda Koopman

Op 16e-eeuwse kaarten ligt de polder Oterleek als een eiland tussen Alkmaar en Ursem, met beide plaatsen verbonden door de Huigendijk. De Schermer en de polder Heerhugowaard waren toen nog meren. In het landschap zijn nog sporen van dit 'oude land' te zien.

- *De lintbebouwing van het dorp Oterleek achter de dijk aan de westzijde van de polder. Foto: Linda Koopman.*
- *Detail van omslagheffingenkaart van Uitwaterende Sluizen door Floris Jacobsz, 1607.*

Geschiedenis

Het gebied ten oosten van Alkmaar was oorspronkelijk weinig toegankelijk. Er waren meren, moerassen, rietlanden, en enkele hoger gelegen delen met veen. Rond 950 trokken mensen hier naar toe om dit veen te ontginnen. Men had nieuw bouwland nodig, omdat het kustgebied door de duinen werd overstoven. Dorpen als Markenbinnen, Westmijzen, Schermer en Oterleek zijn in die tijd ontstaan.
Ontginnen betekende ontwateren, wat de bodem op den duur deed inklinken. Dit maakte het gebied zeer kwetsbaar, vooral toen in de twaalfde en dertiende eeuw meerdere grote vloeden het land teisterden. Na een overstroming in 1250 werd de Huigendijk aangelegd om West-Friesland tegen het water uit het zuiden te beschermen. Deze dijk had niet alleen de functie van waterkering, maar werd ook een belangrijke verbindingsweg, waarmee het gebied ook interessant werd voor investeerders in droogmakerijen. In de Gouden Eeuw legde men dan ook 52 meren droog. In 1629 werd gestart met de bemaling van de Heerhugowaard, in 1635 viel de Schermer droog.
Bij het bedijken van de Heerhugowaard werd de ringvaart door het meest geschikte land gegraven, zodat oud land langs de rand ('druiplanden') meegepolderd werden. Ook het visserseiland Oterleek werd in de nieuwe polder opgenomen.
Oterleek is vanaf de elfde eeuw onafgebroken bewoond geweest. De bebouwing concentreerde zich langs de westelijke dijk, terwijl in de polder enkele boerderijen lagen. De bewoners voorzagen in hun behoeften door op de omringende meren te vissen, turf te steken, landbouw te bedrijven en vee te houden. In slechte tijden sneed men riet in de omringende rietvelden.

Wat is er nog van te zien

De omringende kadijk, die de vorm van het voormalige eiland herkenbaar maakt en vooral vanaf de Groeneweg aan de westkant van Oterleek een mooi zicht geeft op het oude dorp, is nog geheel aanwezig, evenals de omringende vaart. De dijk wordt aan de noord- en oostzijde benadrukt door een boomsingel. Op dit moment staat aan het begin van de Molendijk een bord, waarop de gemeente en Staatsbosbeheer aankondigen er een wandelroute van te maken.
De kleinschalige verkaveling van het voormalige eiland wijkt af van die in de omringende polder Heerhugowaard. Opvallend is de onregelmatige vorm van de kavels, mede door de restanten van oude waterlopen in de polder.
De karakteristieke lintbebouwing langs de westelijke dijk zal volgens het Beeldkwaliteitsplan Schermer uit 2005 'gekoesterd' worden bij de aanstaande uitbreiding van de bebouwing, evenals de verspreide ligging van boerderijen langs de Polderweg.

Linda Koopman
Jan van Goyenstraat 84
1816 EG Alkmaar
l.c.koopman@freeler.nl

Literatuur

- SCHILSTRA, J.J., 1971. Schermerland. Waterschap de Schermer.
- GEEMEENTE SCHERMER, 2005. Beeldkwaliteitsplan Schermer.
- RIJKS ARCHIEF HAARLEM. Kaarten van Uitwaterende Sluizen.
- REGIONAAL ARCHIEF ALKMAAR. Keurboek Oterleek.